

Cs. Pataj Mihály

(Békéscsaba, 1921. dec. 22. – Szeged, 2008. január 24.)

Festőművész, ny. tanszékvezető főiskolai tanár. Felesége Hegedűs Éva tanárnő. Gyermekei: Miklós és Klára. Iskolái: Rudolf Reálgymnázium, Békéscsaba, 1940; Képzőművészeti Főiskola, Budapest, 1945, középiskolai tanár; Képzőművészeti Főiskola, Tanítóképző Intézet, Budapest, 1947, gimnáziumi és tanítóképző intézeti (Apponyi) diploma; budapesti és szegedi egyetemeken művészettörténetet, néprajzot és régészetet hallgatott.

Diplomája megszerzése után Orosházán gimnáziumi tanár, majd közel 10 évig a szarvasi Tanítónőképzőben és a Vajda Péter Gimnáziumban tanított. Szarvasi éveinek meghatározó élménye volt a Holt-Körös. A víz, a parti nádasok, ligetek látványa ekkor keletkezett képeinek egyik fő témája lett. 1960-ban került Szegedre a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola tanára lett. A festészet mellett kutató tevékenységet végzett a színpreferencia területén. E témakörben cikkeket közölt, nemzetközi kongresszuson vett részt. Fametszéssel, majd festéssel foglalkozott, mestere Rudnay Gyula volt.

– *A népi és a technizált modernség, a misztikum és a konkrétság, az indulat és a fékező ésszerűség szintézisét keresem festészetemben* – vallja az egyik vele készült interjúban. Festészetének jellegzetességét az adja, hogy témáit részben az érzékelt, részben pedig a tudat valóságából meríti. Képein ugyan felidéződnek a békési és a csongrádi táj töredékes elemei, de mindig minden túl is mutat önmagán. A törött ablakkeret, a kidőlt kapu, a porladó vakolat, az esőáztatta vályogfal, az elmúlás jelenlévő rekvizitumai. Mindehhez az enyészetet képviselő festői szöveghöz meghökkenítő elemként társulnak a szépséges madonnaarcok.

Jelentősebb egyéni tárlatai voltak egyebek között Budapesten, Szegeden, a szarvasi Tessedik Múzeumban, több hazai, és számos európai városban (Bologna, Luxemburg, Helsinki, Strassbourg, Párizs stb., valamint az USA-beli Toledo). Festményei láthatók voltak kollektív kiállításon, Budapesten a Nemzeti Galériában, a Múcsarnokban, a Budatétényi Galériában és a Vigadóban.

Evtizedek óta résztvevője szegedi, vásárhelyi, békéscsabai tárlatoknak. A szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola tanszékvezető tanáraként, 1982-ben fejezte be oktatói tevékenységét. Szarvasi évei alatt 8-10 nagyméretű pannót festett, melyek Kondoroson, Békésszentandrásán és Szarvason láthatók. Tárlatainak, kiállításainak mindig élénk, kedvező sajtóvisszhangja volt.

Művészportrékat írt szegedi festőművészekről, Dorogi Imréről, Vinkler Lászlóról, Erdélyi Mihályról. Számos színelméleti előadást tartott.

Tanárom volt a gimnáziumban is, a „képzőben” is. Szárazon, hidegen, tárgyilagosan peregnék a képernyőn a szarvasi Ki kicsoda? szavai, mondatai. Ez volna Ő?

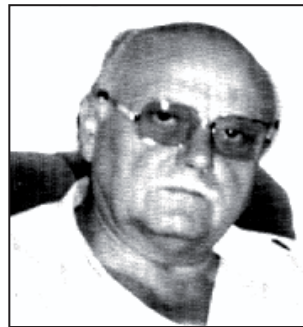
Igen, ez vitathatatlanul Ő, „a” festő. Mi, tanítványai, és akik közelről ismerték, tudjuk, hogy szeretnivalóan aranyos ember, mosolyogatóan szórakozott művészlélek is volt. Tanítványai a gimnáziumban, a tanítónőképzőben ezt az oldalát ismerték igazán. A róla szóló anekdotikus történetek legendává váltak, némelyiket több nemzedék is magáénak vallotta. Például azt, hogyan háborodott fel ez a galamblelkű tanár, amikor lépésről lépésre tudatosult benne a látvány: az egyik tanulója eszik, miközben ő lelkesen magyaráz. (Vajon a Csabacsüdön élő „tettes” emlékszik-e még rá?)

Lelkesen és átélve vezetett bennünket, leendő tanyasi tanítókat a művészet gyakorlatának rejtelmibe. Amikor végre rábukkant egy tehetségre közöttünk, akinek a képeit mi is csodáltuk, elismerően bólogatott, majd elvette az akvarelljét, bemártotta egy vödör vízbe. Miután minden összefolyt a papíron, hosszan ecsetelte a képnek és alkotójának eredetiségét.

És egy szegedi történet. Volt tanítványa egy szerelőműhelyben dolgozott, ahová a Tanár Úr bevitte autója akkumulátorát tölteni. A fiú felajánlotta, hogy az akkut majd kiskocsiján (nem autóján!) hazaszállítja. Másnap a lépcsőház előtt találkoztak. Illedelmesen köszöntötte. Tanár Úr barátságosan ránézett, majd a letakart kiskocsira, és udvariasan megkérdezte: – Mi van fiam? Disznótor? Disznótor?

S az már bizonyosan a körülötte képződött legendárium része, hogy egyik este az óvodából nem a saját gyermekét vitte haza.

Kilenc évet töltött Szarvason. Ez alatt az idő alatt örökre szívéhez nőtt a város, a Körös. Nemcsak képein örökítette meg, hanem emlékeiben is. 1995-ben – 35 évi szegedi lét, országos és nemzetközi sikerek után – így vallott *Kutas Gabriella* mikrofonja előtt:

...Szarvas..., Szarvas...! Én soha nem jártam azelőtt Szarvason. Csodálatos város! Csodálatos! A Körös holt ága kanyarog a város szélén. A Tanítóképző a parttól 100 méterre állt. Ideális helyen volt a munkahelyem. És amikor a lakást megkaptam! A körgáttól a második ház. A legboldogabb ember én voltam.

(...) A legnagyobb szenzáció, hogy minden este kiszaladtam a körgátra, vázlatokat készítettem, és festettem nyaklól nélkül. S ami még örületesen nagy dolog: nem volt televízió, és este a rádió mellett metszettem: fametszeteket készítettem.

(...) Naplementekor a legszebb a természet, mikor a fény-árnyék nem szabadlja fel a látványt, hanem a lemenő nap után minden finom, füstszerű. Rendkívül szép a természet ilyenkor! Vagy amikor be van borulva az ég! A napsütés az olyan, mint a trombitaharsogás, a borult ég alatt rendkívül finomak az árnyalatok, a tónusok olyanok, mint a hegedűszó. Ez volt az első nagy élményem: a munkahely, a Körös-part, a festés, fametszés. (Egy boldog ember; *Kutas Ferenc: Emberközelségben, Szarvas, 1996*)

Amikor felkerestem szegedi lakásán, egy valóban boldog emberrel találkoztam. Mindennek tudott örülni: a természetnek, az embereknek, a mindennapi dolgoknak, de leginkább a képeinek. Előszobájában két hatalmas méretű vászontekercs hevert.

– Képzeld! Megtaláltam. Már azt hittem elveszett. Ez a két panno a régi Kultúrház erkélye fölött volt. Mikor az épületet lebontották a két vászon eltűnt. Azt hittem, megsemmisült. De megtaláltam! Meg fogom keresni a helyét.

1999-ben még eljött Szarvasra, hogy az utolsó, Szarvason végzett tanítóképzős évfolyam 40 éves találkozóján részt vegyen. Mindössze egy évig tanította az osztályt, mégis csalódott volt, senkit sem ismert meg. Számunkra viszont szinte semmit sem változott.

Cs. Pataj Mihály, élt 87 évet. Lezárult egy gazdag életút. Értékelése a művészettörténelem feladata. Mi őrizzük kedveségét, emléket, a szerencsésebbek képeit; akvarelljeit, amelyek mindig derűt varázsolnak környezetükben.

Kedves Tanár Úr, kedves Miska bácsi! Nyugodj békében!

Kutas Ferenc